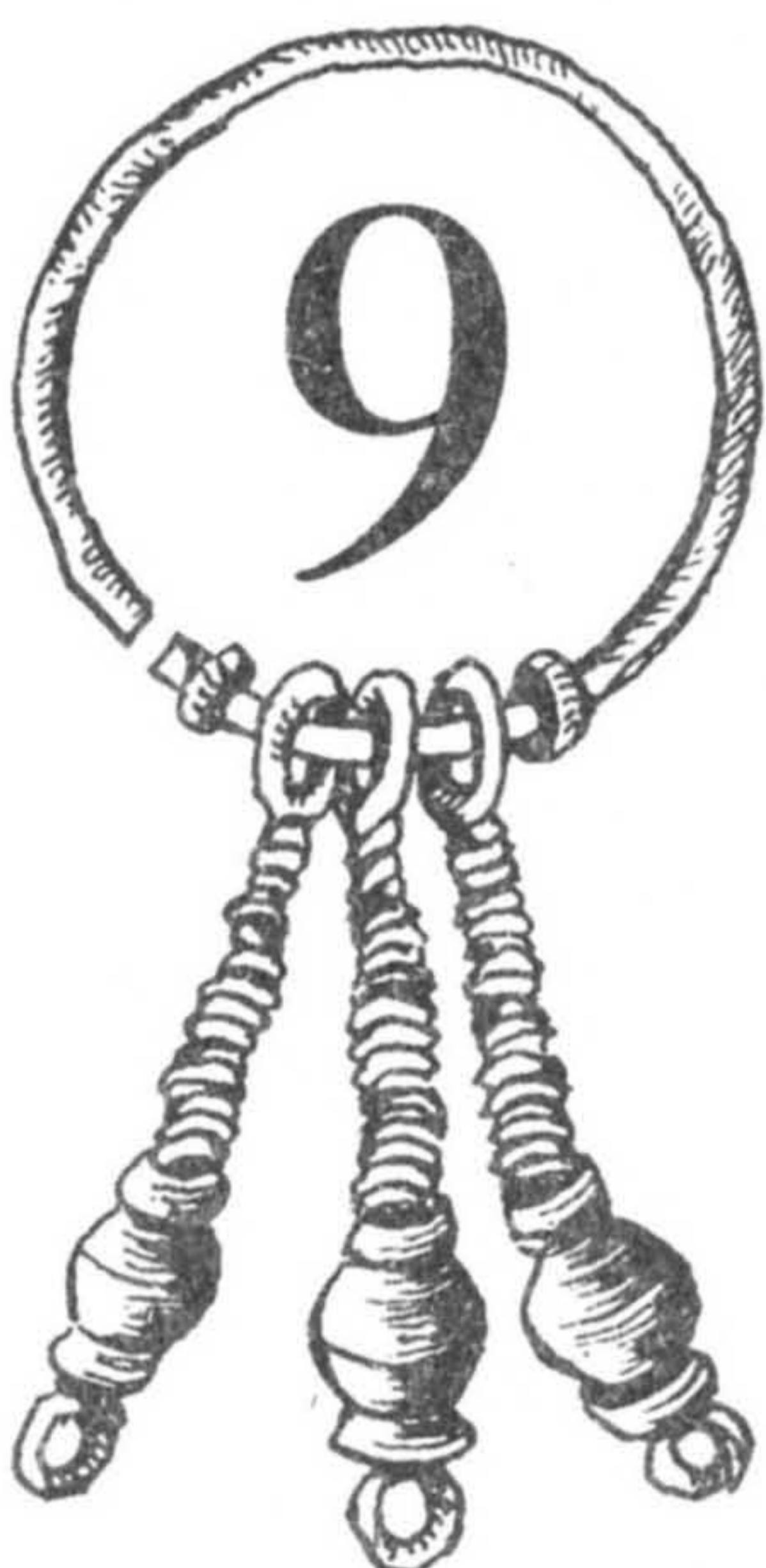

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS ARCHEOLOGIJA

PETRO TARASENKOS 100-OSIOMS GIMIMO METINĖMS PAŽYMĖTI

VILNIUS "ACADEMIA" 1992

Ats. redaktorė ist. m. dr. LMA narė korespondentė
REGINA VOLKAITĖ-KULIKAUŠKIENĖ

Piešiniai ILONOS KERŠULYTĖS, DAIVOS KAZLAUSKAITĖS ir straipsnių autorių
Nuotraukos straipsnių autorių ir KAZIMIERO VAINORO

with iron rivets. A few bone and antler artifacts were glued together. Softened binding plates were fastened to the relief surface. Later an ornamentation followed. Circledrills were used by bone-markers to cut off circle ornament.

The article describes the process of the manufacture of bone-were and antlerwere in Kernavė and reveals the diversity of material culture in Lithuania in the 13th—14th centuries.

FIGURE CAPTIONS

Fig.1. Elk antler. 1 - beam, 2 - skull, 3 - burr, 4 - palmation, 5 - tines

Fig.2. Deer antler. 1 - skull, 2 - pedicle, 3 - burr, 4 - tines, 5 - beam, 6 - crown

Fig.3. Longitudinal section of the deer antler. 1 - porous core, 2 - compact antler

Fig.4. Horn. 1 - skull, 2 - core, 3 - horn, 4 - dermis

Fig.5. Antler with the unuseable parts shaded. Based on the debris found in comb maker's workshop excavation

Fig.6. Antler with the unuseable parts shaded. Based on the debris found in Kernavė excavation

Fig.7. Representation of different artifacts that could be made of deer antler. Based on antler find in Kernavė excavations

Fig.8. Artifact and storages made of bone and antler. 1,3,4,10,12,13 - pieces cut off from storages, 2,14 - storages and spoilage, 5-9 - antler nails, 15 - a binding plate

Fig.9. Tools. 1,2 - chisels, 3 - gouge, 4,5 - whetstones, 6,7 - cutters, 8,9 - circledrills

Fig.10. Knives

Fig.11. Artifacts and storages made of bone and antler. 1-4 - couplings, 5 - binding-plate with iron rivets, 6,8,9 - spindles, 7 - stamp, 10 - handle

Fig.12. Artifacts and storages made of bone and antler. 1,2,8 - binding-plates with antler nails, 3-7 - different binding plates and storages

Fig.13. Tines with points

Fig.14. Burrs attached to skull bones of the killed animals

Fig.15. Burrs from shed antler

Fig.16. Splitted burrs

Fig.17. Pieces of compact antler(storages)

Fig.18. Pieces of compact antler(storages)

Fig.19. Pieces cut off from storages

Fig.20. Pedicles attached to skull bones

Fig.21. Shavings of compact antler

Fig.22. Shavings of porous core

Fig.23. Pieces of porous core

Fig.24. Horn core with chop traces

PETERBURGO ARCHEOLOGIJOS INSTITUTAS IR LIETUVA

ALBINAS VIROCKIS

Lietuvos inteligentija mokslo sémési jvairiai ir ne tik didžiuosiuose mokymo centruose. Iki šiol daugiau kalbama apie Peterburgo, Maskvos ar Tartu universitetus, Kelių ar Kalnakasybos institutus. Pažymétina, kad dalis lietuvių išsilavinimą įgijo ir mažiau garsiose to meto mokymo įstaigose.

Buvusioje Tarybų Sajungoje Peterburgo archeologijos instituto veikla istorikų plačiai netyrinėta, o Lietuvoje, net enciklopedijoje jis visiškai neminimas.

Tiesa, dėl Pirmojo pasaulinio karo ir įvykių, po jo šis institutas didesnės įtakos Lietuvos archeologijos mokslo formavimuisi neturėjo, tačiau jis neatskiriamas Lietuvos archeologijos bei archyvistikos mokslo istorijos dalis.

Leningrado istorijos archyve saugomas šio instituto archyvas (F 119) leidžia nors fragmentiškai apžvelgti jo veiklą ir paieškoti ryšių su Lietuva, jos istorija bei intelligentija.

Didéjant susidomėjimui senovės palikimu Rusijoje ir norui tą palikimą išsaugoti, 1873 m. buvo sudaryta komisija archyvams tvarkyti. Ji surinko pakankamai turtingą ir vertingą medžiagą apie tuometinę archyvų padėtį Rusijos imperijoje. Tada ir suvokta būtinybė sutvarkyti vietinius archyvus bei juos apjungti į administraciniu požiūriu vieningą specialistų ar-

chyvinę įstaigą Prancūzijos, Belgijos, Italijos pavyzdžiu. Tačiau ta idėja dėl valstybės paramos stokos neįgyvendinta.

Nerasdamas valstybės pritarimo, N.Kalačiovas nutarė vis dėlto kurti institutą, ir konkretus pasirengimas tam pradėtas 1877 m. Kuriant institutą ir pirmaisiais jo veiklos metais instituto direktorius laiškais kreipėsi į jvairių gubernijų vadovybes, prašydamas viešai paskelbtį apie instituto veiklą. Išliko duomenys, patvirtinantys, kad tokie laiškai buvo išsiuisti ir Vilniaus bei Kauno gubernatoriams [1]. 1877 m. spaudoje pasirodė skelbimai apie Archeologijos instituto atidarymą [2].

1878 m. senatorius N. Kalačiovas atidarė S. Peterburge Archeologijos institutą, privačiomis lėšomis ketverių metų bandomajam laikotarpiui. Archeologijos instituto pagrindinis tikslas, kaip nurodoma jo statuto 1 §, buvo "Rusijos senovės specialistų rengimas". Instituto klausytojais tegalėjo tapti tik asmenys, baigusieji kurios nors aukštostios mokyklos kursą (2 §). Pagal šį, pirmąjį, statutą, buvo numatyta skaityti: 1) bendrają, ypač rusų, paleografiją; 2) Rusijos asmeninės ir visuomeninės buities iki XVIII a. senienų kursą, ypač juridinę jo dalį; 3) chronologiją, geneologiją, numizmatiką, sfragistiką ir heraldiką, archyvistikos pagrindus

ir senovės geografiją apskritai, ypač Rusijos iki XVIII a. (7 §). Pagal 16 § prie instituto, be bibliotekos ir senienų kabineto, privalėjo būti pavyzdinis archyvo priemonių rinkinys - visų pirma apyrašai ir archyvinės rodyklės.

Mokslas buvo nemokamas ir truko dvejus metus. Pasižymėjusiems moksluose klausytojams instituto pedagogų tarybos nutarimu buvo skirti stipendija iš specialaus fondo, formuojamo iš asmeninių aukų instituto labui. Baigusieji mokslo kursą įgydavo atitinkamą atestatą ir galėjo naudotis instituto tarpininkavimu gaunant darbo vietą [3].

N. Kalačiovai kuriamo instituto pavyzdžiu pasirinko Paryžiaus "Ecole des chartes".

Pirmaisiais instituto gyvavimo metais jo išlaidos siekė 15000 rb; po 3000 rb direktoriui, profesoriams išlaikyti, stipendijoms; 4000 rb patalpoms nuomoti, bibliotekai, raštininkams ir tarnams samdyti, apdovanojimams; 2000 rb apšvietimui, knygoms ir kanceliarinėms prekėms pirkti [4].

Vėliau imperatorius vis dėlto pratęsė Archeologijos instituto veilimo laiką iki 1883.09.01 [5]. 1884 m. gaunamas imperatoriaus palaiminimas kurti gubernijoje mokslines archyvines komisijas, jų veiklą susiejant su institutu.

1883 m., tarpininkaujant liaudies švietimo ministrui, buvo išsirūpinta kasmetinė 6000 rb subsidija trejiems metams. Pasibaigus šiam laikotarpiui, ji buvo palikta kaip pastovi [6]. Direktoriaus N.Pokrovskio iniciatyva valstybinė subsidija institutui padidėjo nuo 6000 iki 18000 rb metams. Pati mokymo įstaiga buvo pripažinta valstybine. Institutas iš Vasilijaus salos persikelė į miesto centrą. Buvo leidžiami tēstiniai leidiniai "Sbornik archeologičeskogo instituta" ir "Vestnik archeologii i istorii".

Valstybės paskirtą subsidiją gerokai papildydavo privačių žmonių aukos.

Palaipsniui, visų pirma aukojant privatiems asmenims bei įstaigoms, susidarė turtinga instituto bibliotekā, senienų muziejus ir net įvairiausias archyvas.

Pirmuoju instituto direktoriumi tapo jo kūrėjas Nikolajus Kalačiovas. Direktorius buvo prilygintas IV klasės imperijos valdininkui, o tai atitiko generolo majoro laipsnį Rusijos armijoje. N. Kalačiovas mirė 1885.10.25. Antruoju direktoriumi tapo profesorius I.Andrejevskis, trečiuoju - Truvorovas, nuo 1896 m. - N. Pokrovskis.

Dėstytojų skaičius nebuvo pastovus. Štai tiek dėstytojų dirbo institute įvairiais metais: 1878 - 3; 1885 - 4; 1879-1881 ir 1883-1884 - 6; 1882 ir 1887 - 7; 1886 - 8; 1890-1892 - 9; 1888 -

11; 1889, 1893-1895 - 12 dėstytojų ir t.t. [8]. Pastarasis skaičius išsilaike ir vėlesniais metais. 1903 m. institute dirbo 12 profesorių.

Įkūrusiam institutą N.Kalačiovui labiausiai rūpėjo archivistika, kurią jis propagavo pirmuojuose archeologų suvažiavimuose. Tai turėjo pasekmių nustatant studijų kryptį. Tačiau kartu su pagrindiniu, jo nuomone, tikslu N.Kalačiovą, manydamas, kad jo auklėtiniams archeologistams, ypač tiems, kurie paklius į provinciją, teks susidurti ne tik su rašytiniais šaltiniais, bet ir su daiktiniais, o galimas atvejis, kad jiems, bent pradžioje, teks būti ir vieninteliais archeologais apygardose, numatę jų archeologinį parengimą. Tačiau jis nekėlė uždavinio parengime suliginti archeologiją su archivistika, kuriai buvo teikiama pirmenybė.

I. Andrejevskio direktoriavimo metais pradėta skaityti slavų-rusų paleografijos, graikų paleografijos, numizmatikos, pirmykštės archeologijos, rusų diplomatikos ir kt. kursai [29]. 1896 m. dėl tomų dalykų gerokai padaugėjo: bažnytinė archeologija, juridinės senienos, rusų, lotynų, graikų ir lenkų-lietuvių paleografija, pirmykštės senienos, istorinė geografija, numizmatika ir diplomatika. Mirus archivistikos profesoriui I.Andrejevskiui, institute kurį laiką nebuvo dėstoma nei archivistikos teorija, nei praktika, o tai sukėlė protestus. Pastarajam profesoriui direktoriaujant vienas baigusių institutą - grafas Lanskojus - jo iniciatyva išvyko į užsienį, kur Paryžiuje baigė pilną kursą Ecole des chartes, susipažino su archivistikos padėtimi Prancūzijoje ir Belgijoje. Tačiau, kai grįžo į Rusiją, I.Andrejevskis jau buvo miręs, ir institutas jo kelionės rezultatais nepasinaudojo. I pirmą vietą iškilo bendras archeologinis parengimas. Archivistikai jau skiriama tiek pat dėmesio, kaip ir kitiemis dalykams [10].

Baigiant mokymo kursą 1886-1888 m. klausytojai laikydavo 6 baigiamuosius egzaminus - bažnytinės archeologijos, numizmatikos, archyvų mokslo, metrologijos, paleografijos bei senųjų aktų ir juridinių senienų skaitymo. Egzaminų skaičius, o ir patys dalykai kasmet keisdavosi. Štai vienos iš 1892-1898 m. sesiju egzaminų tvarkaraštis, liudijantis, kad per nepilną mėnesį klausytojai privalėjo išlaikyti šiuos egzaminus [11]:

balandžio 13 d. - juridinių senienų (prof. V.Sergejevičius)

balandžio 19 d. - bažnytinė archeologija (prof. N.Pokrovskis), numizmatika (d. A.Markovas)

balandžio 23 d. - archeologija (direkt. A.Truvorovas), archivistika (d. A.Voronovas)

balandžio 27 d. - pirmynkštės senienos ir archeologija (prof. N.Veselovskis), lenkų-lietuvių senienos (d. S. Gelušteinas)

balandžio 30 d. - slavų-rusų paleografija (prof. A.Sobolevskis)

gegužės 4 d. - senovės istorinė geografinė (prof. S.Seredoninas).

1904 m. taikytu šie egzaminai: istorinė geografinė, archyvistikė, paleografija ir archeologija, numizmatika, diplomatička, pirmynkštė archeologija, krikščioniškoji archeologija, juridinės senienos, slavų senienos, lenkų-lietuvių senienos [12]. Karas nenutraukė mokymo proceso. 1915/16 m.m. N.Pokrovskis skaite krikščioniškąją archeologiją, N.Veselovskis - plynkštę archeologiją, A.Spicinas - istorinę geografią, S.Goldšteinas - lenkų-lietuvių senienų kursus [13].

Kaip matyti iš instituto ataskaitų, paskaitų lankomumas labai svyravo. Pavyzdžiui, 1904/5 m.m. rudenį iš 565 instituto klausytojų kasdien paskaitose buavo 500-100. Tiek labai retais atvejais klausytojų būdavo mažiau.

Pirmaisiais instituto veiklos metais klausytojų būdavo nedaug, o egzaminus leikydamo tik dalis iš jų. Pavyzdžiui, 1893 m. I kurse egzaminus laikė 6, o II - 4 studentai, 1894 m. - atitinkamai 1 ir 8 studentai. 1893/4 m.m. pradžioje i I kursą įstojo 29 klausytojai, iš jų 4 katalikai. Deja, religija sąrašuose labai retai nurodoma, o tai vienas iš požymių padedantis išskirti lietuvius, lenkus. Klausytojų skaičius iki 1895 m. padidėjo nuo 10 iki 50, o baigiančiųjų - nuo 3 iki 20. I institutą pradėta priimti laisvuosius klausytojus - kitose aukštosiose mokyklose besimokančius studentus. Iki 1897 m. i institutą buvo įstoję 215 tikrujų ir 186 laisvieji klausytojai, baigę institutą atitinkamai 62 ir 22. Vėliau studentų skaičius, kartu ir baigiančiųjų, gerokai padidėjo. 1902 m. institutą baigę 168 abiejų kategorijų klausytojai [14].

Turintieji aukštajį išsilavinimą klausytojai, baigę institutą, tapdavo "tikraisais Archeologų draugijos nariais", o neturintieji šio mokslo cenzo, ir baigus institutą, tegalėjo tapti "Archeologijos instituto bendradarbiais".

Bandita įsileisti į institutą ir moteris. 1905 m. sausio 20d. instituto direktorius kreipėsi į Liaudies švietimo ministram prašydamas leidimo priimti mokytis aukštajį moksą (Aukštuoju moterų kursus, Moterų medicinos institutą, Moterų pedagoginių institutų) baigusias moteris, tačiau vasario 10 d. atsakymas gautas neigiamas [15].

Studentų tautybę nustatyti gana keblu, nes pavardės ir vardai dažniausiai būdavo suslavinti. Kai nėra nuorodos į kilimo vietą, šiek

tieki padeda nurodoma stojančiojo ar besimokančiojo asmens ikyba ar socialinė kilmė. Ne galima pasikliauti tik pavaidės panašumu. Triklausymas vienai ar kita religijai šiuo atveju dažnai padauda išvengti klaidos. Nes pavardės gali ir apgauti. Pavyzdžiui, Janas Ivanovičius Gintas, dar ne visuomet Jonas Gintautas, Jono. Suo atėju pasirodė, kad tai slatiatikis, generolo-majoro sūnus, gimęs Peterburgo gubernijoje, ir pavardė gerausiu atveju teprimena šio amens protėvių kilmę. Beje, Gintautas baimamuosisius egzaminus laikė 1903 m.

Instituto studentų imatrikulacijos knygos dažti nepavyko. Todėl pagrindinis šaltinis ieškant lietuvių studentų buvo pareiskimai, studentų sąrašai, egzaminų žiniaraščiai. Dar vienas šaltinis, leidžiantis ieškoti kraštiečių, yra išlikusi Instituto narių adresų knyga. Joje randami: V.Bučinskas, Bronislovas Budzinskis, Bronislovas Garšva (Elektrotechnikos instituto studentas), Vladimiras (Vladas) Domantovičius, Jonas Ivaškevičius, Jonas Kuraitis, Vikentijus (Vincas) Karoblis, Juozas Kurtinaitis. Boleslovas Novikas, Stanislovas Stankevičius, Mykolas Stankevičius, K.Šileiko. Buvo pradėta rinkti medžiaga instituto auklėtinų biografiniams žodynui parengti. Tačiau darbas nebaigtas. Jo išlikusioje medžiagoje taip pat galima rasti lietuviškų ar iš Lietuvos kilusių kitataučių pavardžių. Tarp jų mokytojas Povilas Smalys, komercinės mokyklos dėstytojas Vladimiras Margolis [16].

Nuo XX a. pr. lietuviškų pavardžių pagausėjo, nors nustatyti tikslų būtent lietuvių skaičių nėra galimių. Todėl žemiau pateikiame keli tyrinėtiniai atvejai.

Tarp 1900 m. stoju sių su Lietuva sietini Juozapas Voičinskis, Vladimiras (Vladas) Kovas (abu baigę Peterburgo universitetą), Petras Kreckis bei Petras Krepsas. Tarp 1901 m. stoju sių randam Peterburgo universiteto studentus Stanislovą Bortkevičių, Valentiną Dogelį, kelių susisiekimo inžinierių instituto II kurso studentą Aleksandrą Veličko. Instituto adresų knygoje 1901/2 m.m. randam įrašytas Stanislovo Bortkevičiaus ir Jono Spifario pavardes. Tarp 1902 m. laikiusių egzaminus buvo laisvas klausytojas Jonas Lukševičius.

Laisvujų klausytojų 1903 m. sąrašuose randame J. Augustovskį, Kazakevičių, I. Maliūgą, F. Burakevičių, B. Garšvą, A. Kubilių. Tarp 1904 m. laikiusių egzaminus V. Aleksandrovičius, S. Boguševičius, E. Genzelis, I. Kuraitis, I. Luckevičius, D. Šileiko, Bučinskis, Jamontas.

1905 m. laisvaisiai klausytojais panoro būti Vincas Burakevičius, Jonas Stackevičius (Peterburgo universiteto Fizikos-matematikos fakulteto

ketvirtakursiai), to paties universiteto Teisės fakulteto ketvirtakursis Stanislovas Šimkevičius, egzaminus laikė F. Burakevičius. Tarp 1906 m. pateiktų pareiškimų yra ir Vinco Karoblio pavardė bei 1899 m. Maskvos universiteto jam išduotas provizoriaus pažymėjimas. Tarp 1910 m. užsirašiusių laikyti egzaminus - Melchioras Šlenis, Charkovo universiteto auklėtinis, tarp 1913 m. laikiusių egzaminus - Eugenijus Briedis, baigęs Peterburgo universitetą, tarp 1916 m. egzaminus laikiusių 64 studentų rančam Eduardo Bartkevičiaus, universiteto studento, pavardę [17].

Kaip sekėsi mokytis, pilnų žinių nėra. Fragmentiškai tegalim pasakyti, kaip jvairiais metais buvo laikomi egzaminai. Išlikę duomenys, kad 1908 m. V. Karoblis išlaikė 5 egzaminus (rusų paleografiją, diplomatiką bei archeografiją - patenkinamai, pirmykštę archeologiją bei numizmatiką - pakankamai patenkinamai), turintis namų mokytojo profesiją P. Smailys - 10 (pirmykštę archeologiją, istorinę geografiją, juridines seninas - patenkinamai, rusų paleografiją, krikščionišką archeologiją, archeografiją, slavų paleografiją, numizmatiką, diplomatiką, archyvistiką - pakankamai patenkinamai). Abu jie nustatytu laiku nelaikė lenkų-lietuvių senienų kurso egzamino [18]. Pažymėtina, kad egzaminuodavo dviese, dalyko dėstytojas - egzaminatorius bei asistentas.

Tarp studijuojančių buvo ir kitų tautybių Lietuvos gyventojų. Pavyzdžiui, 1901 m. stojo mokytis Kauno gub. Novoaleksandrovsко apskrities miestelėnas Jozifas Leibovičius Bermanas. Jis buvo baigęs Vyriausiąją Šv. Petro vokiečių realinę mokyklą Peterburge. Tarp instituto klausytojų galima rasti ir iš Lietuvos kilusių kitataučių. 1900 m. Vilniaus gubernijoje gimęs atsistatydinusio majoro sūnus Grigorijus Kovalevskis pateikė pareiškimą, prašydamas priimti laisvoju klausytoju. Jis iki tol jau buvo baigęs Kijevvo Vladimiro kadetų korpusą, Aleksandro karo mokyklą, Nikolajaus Generalinio štabo akademiją. Stodamas į institutą jis dirbo Karinių mokymo įstaigų vyriausiosios valdybos stalo viršininko pavaduotoju ir turėjo armijos pėstininkų poručiko laipsnį. Gaudamas 1125 rb algą jis galėjo laisvalaikį skirti savo pomėgio studijoms [19].

Instituto įkūrėjas norėjo ir nuolat siekė, kad, kaip jis nurodė vienoje iš savo kalbų, "archeologijos institutas būtų vieta, kur bendrautų direktorius, profesoriai, nariai, klausytojai ir apskritai jam prijaučiantys sostinės archyvistai, kur jie asmeniškai suartėtų su provincijos veikėjais" [20]. Todėl institute buvo praktikuo-

jami vieši posėdžiai ir savaitiniai susirinkimai, kuriuose skaitomi pranešimai, referatai ar paprasčiausiai diskutuojama, dažniausiai archyvistų klausimais.

Atvirų sekmadieninių paskaitų paklausyti susirinkdavo ne tik dėstytojai, instituto nariai bei klausytojai, bet ir platesnė visuomenė. Kai kurios temos siejosi su Lietuvos istorija. Iš jų galima paminėti instituto bendradarbio V. Voevodkio 1906.12.17 paskaitą "Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas ir jo laikmetis" [21].

Mokslo metų pabaigoje, pasibaigus egzaminams, institute būdavo organizuojamas baigiamasis aktas, kurio metu skaitydavo platesnio pobūdžio paskaitas. Paskutiniji pavasarį prieš karą (1914 m.) tokio baigiamojo akto metu S. Goldšteinas skaitė paskaitą tema "Valstybės gynybos klausimai Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje pagal Lietuvos statutą". Iš išlikusio S. Goldšteino 1914.04.14 laiško N. Pakrovskiui galima atkurti šios paskaitos planą. Iš pradžių buvo aptariamas statutas kaip Lietuvos teisės paminklas. Toliau kalbėta apie temos iškeltus klausimus toje epochoje bei jų kodifikaciją atitinkamais teiginiais ir normomis statute ir tai, kas liko už statuto rėmę, bet buvo įteisinta kitais dokumentais. Pabaigoje aptartas Lietuvos statuto santykis su pirmuoju Romanovų dinastijos teisiniu dokumentu - caro Aleksejaus Michailovičiaus 1649 m. "Uloženija..." - ir su seniausiu rusų teisės paminklu - "Rusų tiesa" [22].

Trečiojoje "Vestnik archeologii i istorii" laidoje buvo išspausdintas N. Krečinsko straipsnis "Lietuviškos pagoniškosios dievybės" [23].

Archeologijos institutas stengėsi koordinuoti senienų, visų pirma archyvų, kaupimo darbą, padėdavo parinkti darbuotojus. Tai susiję ir su Lietuvoje veikusiomis įstaigomis.

Didžiant instituto autoritetui, būdavo atsižvelgiama į jo nuomonę vienu ar kitu su senienų ir archyvų tvarkymu susijusiu klausimu. Jo atstovai buvo įtraukiami į jvairias komisijas. Šio instituto atstovai dirbo ir komisijoje, turėjusioje garantuoti sėkmingą Vilniaus centrinio archyvo veiklą [24]. 1886 m. susirašinėta su Valstybės iždo departamento dėl Vilniaus iždo palatos dokumentų perdavimo Archeologijos institutui. Pastarasis pretendavo į visą archyvą, tuo tarpu valdininkai nebuvę suinteresuoti atsisakyti viso archyvo. 1888.09.06 Vilniaus, Gardino, Minsko ir Kauno gubernijų centrinio seniųjų knygų archyvo archyvaras J. Sprogis prašė instituto rekomenduoti specialistą laikinuoju archyvaro padėjėju bei vertėju šiame archyve. Nurodoma ir būsimoji darbuotojo alga -

500 rb plius 20% (t.y. 100 rb) kontribucijų iš vietos dvarininkų [25].

Buvo aptariamas ir Lietuvos metrikos klausimas [26].

Pažymint J. Sprogio tarnybinės ir mokslinės veiklos 50-metį 1913 m., Institutas ji išrinko savo garbės nariu [27].

Mums ypač svarbus šio instituto ryšys su Kauno gubernijos mokslinės archyvinės komisijos steigimu.

1912.09.29 Kauno gubernatorius kreipėsi į Archeologijos institutą, klausdamas ar šis nepriestaraus komisijos kūrimui. Prie šio rašto pridėti dokumentai atskleidžia vieną iš Kauno kultūrinių gyvenimo akimirkų. Iš jų aiškėja, kad 1912.09.15 Kauno gubernatorius sukvietė pasitarimą ir pats Jame dalyvavo. Iš viso dalyvavo 49 asmenys. Gubernatoriui atidarius pasitarimą, pranešimą perskaitė Rezanės gubernijos mokslinės archyvinės komisijos narys, Kauno iždo palatos valdytojas, valstybės patarėjas A. Nedošivinas, kuris siūlė kurti jau kitose gubernijoje veikiančią komisiją pavyzdžiu gubernijos mokslinę archyvinę komisiją. Jo nuomone, tokios komisijos pagrindinis uždavinys - "rinkti ir saugoti senias gubernijos ribose" [31]. Šis prašymas pagrįstas caro, vyriausybės ir vidaus reikalų ministro nurodymais bei cirkuliariais.

Kartu pateiktas norinčiųjų stoti į komisiją narių sąrašas. Tai 23 valdininkai, tarp jų Kauno vicegubernatorius Aleksejus Kozlovas, 7 mokytojai ir švietimo darbuotojai, tarp jų moterų ir vyrų gimnazijų direktoriai; 4 dvasininkai, tarp jų seminarijos rektorius Jonas Maculevičius (Mačiulis-Maironis), Kazimieras Šaulys, Kazimieras Prapuolenis; 7 kariškiai, 3 gydytojai, tarp jų Rokas Šliūpas ir Jurgis Alekna; 2 žurnalistai; 1 inžinierius ir 2 asmenų užsiėmimas nenurodytas.

Archeologijos instituto direktorius 1912.10.20 raštu Nr. 308 pranešė Kauno gubernatoriui, kad nepriestarauja Gubernijos mokslinės archyvinės komisijos ir Istorinio archyvo steigimui Kauno mieste [28].

Po 1917 m. revoliucijos Archeologijos institutas nenutraukė savo veiklos. Jis reorganizuojamas į aukštąjį mokymo įstaigą, rengiančią specialistus - rašytinių ir materialinės kultūros paminklų tyrinėtojus. Taigi I kursas skiriama bendrajam parengimui, o nuo II kurso įvedamos 3 specializacijos: archeografijos, archeologijos ir meno istorijos. Kaip atskira mokslo įstaiga institutas išsilaike iki 1922 m., kai buvo susijungtas su Petrogrado universitetu. Susijungimo išvakarėse institutui vadovavo S. Platonovas. Jau po susijungimo su Petrogrado valstybiniu

universitetu Visuomeninių mokslių fakulteto Archeologijos skyriuje taip pat randama studentų lietuviškomis pavardėmis (pvz., Dūkšta-Dūkštinskis), o tarp dėstytojų buvo instituto auklėtinis, senovės Rytų archeologijos profesorius V. Šileiko [29], profesoriavęs dar institute [30].

Iš asmenų, kurie mokėsi Archeologijos institute, dėl Rusijos vykdytos nacionalinės politikos retas kuris galėjo sugrįžti į Lietuvą. Tik nedaugelis, pergyvenę karą ir porevoliucinių kovų baimus, išliko ir parvažiavo į Nepriklausomą Tėvynę. O ir iš grįžusių tik mažuma (pvz., Vladas Nagevičius, baigęs institutą 1904 m.) dirbo archeologijos srityje.

LITERATŪRA

1. О распространении по губерниям сведений об археологическом институте // Leningrado istorinis archyvas. Ф. 119. Оп. 1. Д. 1. Л. 2^a.
2. С.-Петербургские ведомости, 1877. № 242.
3. Об учреждении в С.-Петербурге Археологического института // LIA. Ф. 119. Оп. 1. Д. 6. Л. 24.
4. Протоколы заседаний Совета и правления института за время управления учредителя и первого директора Николая Васильевича Колачова // Там же. Д. 11. Л. 1.
5. Об изменении и дополнении Высочайше утвержденного в 23 день июля 1877 года Положения об Археологическом институте // Там же. Д. 37. Л. 11.
6. Материалы по празднованию 25-летнего юбилея Археологического института // Там же. Д. 619. Л. 4-5, 8.
7. Mulevičius L. Rangai // Lietuvos istorijos metraštis 1983 metais. V., 1984. P. 117.
8. Докладная записка о преобразовании Археологического института // LIA. Ф. 119. Оп. 1. Д. 70. Л. 9.
9. Материалы по празднованию 25-летнего юбилея Археологического института // Там же. Д. 619. Л. 3.
10. А. Львов. Нужен ли Археологический институт в С.-Петербурге и какой именно // Там же. Д. 616. Л. 1-2.
11. Протокол испытаний слушателей Археологического института // Там же. Д. 39. Л. 54.
12. Расписание экзаменов // Там же. Д. 166. Л. 1.
13. Отчеты о состоянии Института // Там же. Д. 385. Л. 7.
14. О результатах экзаменов слушателей Археологического института // Там же. Д. 58. Л. 20, 31; Список слушателей Археологического Института 1-го курса в 1893/4 учебном году // Д. 30. Л. 21-22; Докладная записка о преобразовании Археологического Института // Д. 70. Л. 39.
15. Переписка института с разными лицами и учреждениями // Там же. Д. 174^a. Л. 3, 5.
16. Прошения разных лиц о зачислении их в вольнослушатели института // Там же. Д. 97. Ч. 2. Л. 275; Адресная книга членов Археологического института // Д. 475. Л. 3, 11, 15, 20, 22, 24, 31, 35, 45, 47, 58; Сведения в Комиссию общих дел об окончивших Археологический институт для составления биографического словаря // Оп. 2. Д. 50.
17. Прошения разных лиц о зачислении их в действительные слушатели института // Там же. Оп. 1. Д. 92. Ч. 1. Л. 92, 187, 226, 256; Прошения разных лиц о зачислении их в вольнослушатели института // Д. 97. Ч. 1-2. Л. 119, 137, 199, 384; Алфавитная книга // Д. 476. Л. 5, 40; Об экзаменах и переэкзаменовках слушателей ин-та // Д. 130. Л. 2-8; Список вольнослушателей // Д. 164. Л. 50-51; Список слушателей С.-Петербургского Археологического Института в 1904 году // Д. 166. Л. 2-9; Прошения лиц принятых в вольнослушатели Института в 1905 году // Д. 172; Об экзаменах и переэкзаменовках слушателей С.-Петербургского Археологического института // Д. 176. Л. 2, 3; Прошения лиц принятых в действительные слушатели Института в 1906 году // Д. 184. Л. 81, 82; Об экзаменах в 1910 году // Д. 277. Л. 2; Об экзаменах в 1913 году // Д. 367. Л. 4; Экзаменный список слушателей

лей Имп. Петроградского Археологического института в 1916 году // Д. 450. Л. 1-2.

18. Об экзаменах в Императорском Археологическом институте в 1908 году // Там же. Д. 226. Л. 1, 2, 5, 6, 11, 24, 25, 30, 35, 39, 40, 41, 42, 52, 58, 76.

19. Прошения разных лиц о зачислении в вольнослушатели института // Там же. Д. 97. Ч. 1. Л. 119; Прошения разных лиц о зачислении их в действительные слушатели института // Д. 92. Ч. 1. Л. 214.

20. А. Львов. Нужен ли Археологический институт в С.-Петербурге и какой именно // Там же. Д. 616. Л. 1.

21. Переписка института с разными лицами и учреждениями // Там же. Д. 174^a. Л. 125.

22. Письмо от 16 апреля 1914 г. С.М. Гольдштейна Н.В. Покровскому // Там же. Д. 398. Л. 1.

23. Общая переписка Археологического Института с разного рода учреждениями и отдельными лицами // Там же. Д. 4. Л. 140.

24. Высочайше учрежденной Комиссии по вопросу о мерах к успешной деятельности Киевского и Виленского центральных архивов // Там же. Д. 140.

25. О при приемом Археологическим институтом участии по приведению в порядок и описанию архивов разных ведомств и частных лиц, музеев и других хранилищ // Там же. Д. 3.

26. По предложению о передаче в Московский архив Министерства Юстиции актов и документов, хранящихся в Литовской метрике при З-им Департаменте правит. Сената // Там же. Д. 24.

27. Отчет о состоянии Императорского С.-Петербургского Археологического Института за 1913 год // Там же. Д. 406. Л. 8.

28. По Ковенской губернской ученой архивной комиссии // Там же. Д. 591.

29. Список студентов Археологического отделения ФОН // Там же. Д. 624. Л. 24; Список профессоров и преподавателей Археологического отделения ФОН на 1922-23 учебный год // Л. 59.

30. Разные // Там же. Д. 627. Л. 1.

PETERSBURG INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY AND LITHUANIA

ALBINAS VISOCKIS

SUMMARY

The lack of higher educational institutions forced representatives of Lithuanian intelligentsia to seek education in other countries at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. However, ties between Lithuania and the Petersburg Institute of Archaeology have not been studied yet by our historians. That is why the survey of the activities of the Petersburg Institute of Archaeology, its ties with Lithuania, with its history, with the representatives of intelligentsia is presented in this article on the basis of the documents (F 119) kept in Leningrad's historical archive.

In 1877 attempts were made to start the Institute of Archeology and among others the governors of Vilnius and Kaunas were requested to assist in propagating it. With the help of senator N.Kalachov the institute started its activities in 1878 as a private school. Admission was free of charge. Initially only graduates of higher educational institutions were admitted there, but later other students were allowed to attend the lectures. The institute got state grant and became a state educational institution. The number of professors and students increased. Among many other subjects the course of Polish-Lithuanian antiquities was included.

Student's names often had Slavic inflections and this presents certain difficulties in distinguishing Lithuanians among them. Because of the lack of the data about their

birthplace we took into consideration their religion and social origin. These factors allow us to state that quite a lot of Lithuanians studied there (B. Garšva, J. Kuraitis, J. Kurtinaitis, P. Smalys, V. Kovas, V. Karoblis, etc.) as well as inhabitants of Lithuania of other nationalities.

The institute held public sittings and lectures which were attended by the general public. Some of the lecturers studied the history of Lithuania (e.g., The Grand Duchy of Lithuania when ruled by Vytautas, etc.).

The Institute of Archaeology tried to coordinate the work of preserving antiquities. It had close ties with similar institutions in Lithuania. There exist some documents about the province's Scientific Archival Commission and Historical Archive established in Kaunas in about 1912.

After the revolution the Institute of Archaeology was reorganized and in 1922 it was joined to the Petersburg University.

This institute did not make any greater influence upon the further development of Lithuanian archaeological studies because of World War I and the following events. Nevertheless, it is an inseparable part of the history of Lithuanian archaeology and archives.